

INGLIZ PAREMIOLOGIYASINING MADANIY-TARIXIY ASOSI: SANOAT VA PRAGMATIK, INDIVIDUALIZM VA XUSUSIY MUHIT, DENGIZCHILIK VA DEHQONCHILIK, PROTESTANT ETIKASI

Bo'riyeva Shahnoza G'ofur qizi

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti EDUHUB markazi rahbari

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18629693>

Annotatsiya: Mazkur maqolada ingliz paremiologiyasining madaniy-tarixiy asoslari kompleks yondashuv asosida tahlil qilinadi. Ingliz maqollari va matallarining shakllanishiga ta'sir ko'rsatgan sanoat va pragmatik tafakkur, individualizm va xususiy muhit tushunchalari, dengizchilik hamda dehqonchilik bilan bog'liq hayot tarzi, shuningdek, protestant etikasi bilan uzviy aloqador jihatlar ochib beriladi. Tadqiqot jarayonida paremiologik birliklar orqali ingliz jamiyatining tarixiy tajribasi, iqtisodiy faoliyati va axloqiy me'yorlari qanday aks etgani yoritiladi. Maqolada ingliz xalqining dunyoqarashi va qadriyatlar tizimi maqollar misolida tahlil qilinib, ularning madaniy kod sifatidagi ahamiyati asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: ingliz paremiologiyasi, madaniy-tarixiy omillar, ingliz maqollari, sanoat tafakkuri, pragmatizm, individualizm, dengizchilik madaniyati, dehqonchilik an'analari, protestant etikasi, milliy dunyoqarash.

Har bir xalqning til boyligi va madaniy merosida maqol va matallar muhim o'rin tutadi. Ular xalqning tarixiy tajribasi, ijtimoiy hayoti va ma'naviy qadriyatlarini ixcham, ammo mazmunan chuqur shaklda aks ettiruvchi paremiologik birliklar hisoblanadi. Ingliz paremiologiyasi ham ingliz xalqining dunyoqarashi, turmush tarzi va axloqiy me'yorlarini o'zida mujassam etgan muhim til-madaniy hodisa sifatida e'tiborga loyiqdir.

Ingliz maqollarining shakllanishida mamlakatning tarixiy taraqqiyot bosqichlari, xususan, sanoat inqilobi natijasida yuzaga kelgan pragmatik tafakkur, individualizm va xususiy mulkka asoslangan ijtimoiy munosabatlar muhim rol o'ynagan. Shuningdek, Angliyaning geografik joylashuvi va dengiz davlati sifatidagi mavqei dengizchilik bilan bog'liq paremiologik birliklarning keng tarqalishiga sabab bo'lgan. Dehqonchilik an'analari esa tabiat, mehnat va vaqt tushunchalarining maqollarda o'ziga xos ifodalanishiga ta'sir ko'rsatgan.

Bundan tashqari, protestant etikasi ingliz jamiyatida mehnatsevarlik, tejamkorlik, mas'uliyat va shaxsiy muvaffaqiyatga intilish kabi qadriyatlarning shakllanishida muhim omil bo'lib xizmat qilgan. Ushbu axloqiy tamoyillar ingliz paremiologiyasida bevosita yoki bilvosita tarzda aks etib, xalq tafakkurining diniy-axloqiy asoslarini ochib beradi.

Mazkur maqolaning maqsadi ingliz paremiologiyasining madaniy-tarixiy asoslarini aniqlash, maqollar orqali ingliz xalqining sanoat va pragmatik tafakkuri, individualistik qarashlari, dengizchilik va dehqonchilik bilan bog'liq hayot tarzi hamda protestant etikasi qanday ifodalanganini tahlil qilishdan iboratdir.

Ingliz jamiyatining sanoat taraqqiyoti va iqtisodiy faoliyatga yo'naltirilgan hayot tarzi ingliz paremiologiyasida pragmatik yondashuvning ustuvorligini shakllantirgan. Ko'plab ingliz maqollarida foydalilik, vaqtni tejash va amaliy natijaga erishish g'oyalari asosiy o'rinni egallaydi. Masalan, *"Time is money"* maqoli vaqtning moddiy qiymatga tenglashtirilishini ifodalaydi. Bu ibora sanoatlashgan jamiyatda vaqtni behuda sarflamaslik, uni samarali boshqarish zarurligini ko'rsatadi.

Shuningdek, *"Business before pleasure"* maqoli ham ingliz pragmatik tafakkurining yorqin namunasidir. Unda shaxsiy zavqdan ko'ra mehnat va mas'uliyat ustuvor ekani ta'kidlanadi.

Bunday maqollar ingliz paremiologiyasining amaliy va iqtisodiy yo'naltirilgan madaniy asosga ega ekanini ko'rsatadi.

Ingliz madaniyatida shaxsiy erkinlik, mustaqillik va xususiy hayotga hurmat yuqori qadrlanadi. Bu jihatlar ingliz maqollarida ham yaqqol aks etadi. Masalan, *"An Englishman's home is his castle"* maqoli inglizlar uchun shaxsiy makon daxlsizligi muhim ekanini ifodalaydi. Ushbu maqolda uy shaxsning mustaqil hududi, uning erkinligi va himoyasi ramzi sifatida talqin qilinadi.

Yana bir misol — *"Stand on your own two feet"* maqoli bo'lib, unda insonning o'z kuchiga tayanib yashashi, mustaqil qaror qabul qilishi targ'ib etiladi. Bu kabi paremiologik birliklar ingliz jamiyatida individualizm g'oyasi tarixan mustahkam o'rin egallaganini tasdiqlaydi.

Angliyaning dengiz davlati sifatidagi tarixiy mavqei dengizchilik bilan bog'liq ko'plab maqollarning shakllanishiga sabab bo'lgan. Masalan, *"Any port in a storm"* maqoli og'ir vaziyatda mavjud imkoniyatdan foydalanish zarurligini anglatadi. Dengiz hayotidan olingan ushbu obraz hayotiy vaziyatlarga moslashtirilgan umumiy falsafiy mazmun kasb etadi.

Shu bilan birga, dehqonchilik an'analari ham ingliz paremiologiyasida muhim o'rin tutadi. *"As you sow, so shall you reap"* maqoli mehnat va natija o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni ifodalaydi. Bu maqol orqali insonning har bir amali kelajakdagi oqibatlarga ta'sir ko'rsatishi ta'kidlanadi. Dehqonchilikka asoslangan bu qarashlar ingliz xalqining tabiat va mehnatga munosabatini yoritib beradi.

Protestant etikasi ingliz jamiyatida mehnatsevarlik, tejamkorlik va shaxsiy mas'uliyatni asosiy axloqiy tamoyillar sifatida shakllantirgan. Bu g'oyalar ingliz maqollarida keng aks etgan. Masalan, *"God helps those who help themselves"* maqoli insonning o'z harakati va sa'y-harakatlari muhimligini ta'kidlaydi. Unda passivlik emas, faol mehnat va tashabbus qadrlanadi.

Shuningdek, *"Honesty is the best policy"* maqoli halollikni nafaqat axloqiy, balki amaliy jihatdan ham eng to'g'ri yo'l sifatida ko'rsatadi. Bu esa protestant axloqining paremiologik ifodasidir. Mazkur maqollar ingliz jamiyatida diniy qarashlar bilan ijtimoiy xulq-atvor o'rtasidagi bog'liqlikni ochib beradi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ingliz paremiologiyasi ingliz xalqining madaniy-tarixiy rivoji, ijtimoiy hayoti va axloqiy qarashlarini aks ettiruvchi muhim til-madaniy hodisadir. Ingliz maqollari orqali jamiyatda shakllangan sanoat va pragmatik tafakkur, individualizm va xususiy muhitga bo'lgan munosabat, dengizchilik va dehqonchilik an'analari hamda protestant etikasi bilan bog'liq qadriyatlar yaqqol namoyon bo'ladi.

Sanoat taraqqiyoti ta'sirida yuzaga kelgan pragmatik yondashuv ingliz maqollarida vaqt, mehnat va foydalilik tushunchalarining ustuvorligi orqali ifodalanadi. Individualizmga asoslangan qarashlar esa shaxsiy mustaqillik, o'z kuchiga tayanish va xususiy makon daxlsizligi g'oyalari bilan bog'liq paremiologik birliklarda o'z aksini topadi. Dengizchilik va dehqonchilik bilan bog'liq obrazlar ingliz xalqining geografik joylashuvi va an'anaviy xo'jalik faoliyatini til birliklari orqali ifodalab beradi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Mieder W. *Proverbs: A Handbook*. - Westport: Greenwood Press, 2004. - 305 p.
2. Mieder W. *Proverbs Are Never Out of Season: Popular Wisdom in the Modern Age*. - New York: Oxford University Press, 1993. - 288 p.

3. Norrick N. R. *How Proverbs Mean: Semantic Studies in English Proverbs*. - Berlin: Mouton de Gruyter, 1985. - 245 p.
4. Spears R. A. *McGraw-Hill's Dictionary of American Proverbs and Proverbial Phrases*. - New York: McGraw-Hill, 2005. - 560 p.
5. Trench R. C. *On the Lessons in Proverbs*. - London: Macmillan, 1905. - 342 p.
6. Weber M. *The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism*. - London: Routledge, 2001. - 292 p.
7. Crystal D. *The Cambridge Encyclopedia of the English Language*. - Cambridge: Cambridge University Press, 2003. - 506 p.